

УДК 159.9.019:316.624:343.95

Кузьмін В. В.<sup>1</sup>, Мазур А. В.<sup>2</sup>

<sup>1</sup> канд. соц. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

<sup>2</sup> студ. СН-112 НУ «Запорізька політехніка»

## **РОЛЬ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ У ЗАПОБІГАННІ РЕЦИДИВАМ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ**

У ході дослідження було всебічно проаналізовано роль психологічної допомоги у запобіганні рецидивам девіантної поведінки, визначено ключові механізми, фактори ризику та ефективні підходи до профілактики та корекції відхилень у поведінці неповнолітніх.

Теоретичний аналіз засвідчив, що девіантна поведінка є багатовимірним явищем, що формується під впливом когнітивних, емоційних, вольових і соціальних чинників, які взаємодіють з соціально-культурним середовищем. Було розглянуто різні підходи до її пояснення: психоаналітичний, біхевіористський, соціально-когнітивний та інтегративні моделі, що дозволяє усвідомити комплексність механізмів формування девіацій.

Особлива увага приділялася проблемі рецидиву девіантної поведінки. Аналіз сучасних наукових визначень і моделей засвідчив, що повторні прояви девіацій обумовлені як внутрішніми психологічними чинниками (тривожність, агресивність, низький рівень самоконтролю), так і зовнішніми соціальними впливами (середовище, відсутність підтримки, стресові ситуації). Уточнено ключові умови виникнення рецидиву та фактори ризику, що забезпечує підґрунтя для розробки профілактичних та корекційних програм [1-4].

Досліджено психологічні механізми повторних проявів девіантної поведінки, серед яких виділено когнітивні, емоційно-вольові та поведінкові компоненти. Було визначено психологічні чинники, що сприяють або

перешкоджають повторним девіантним проявам, зокрема: рівень тривожності, фрустрації, агресивності, ригідності та здатності до саморегуляції.

Узагальнено психологічні моделі та форми допомоги, що застосовуються для профілактики рецидивів. Профілактичні, корекційні та реабілітаційні моделі психологічної допомоги мають різний функціональний спротив та профілактичний потенціал: від раннього втручання та формування адаптивних навичок до корекції поведінкових відхилень і повної соціальної інтеграції. Визначено, що форми психологічної допомоги – індивідуальні, групові, очні та дистанційні є ключовим посередником між теоретичними моделями та практичною реалізацією профілактичних програм.

Встановлено, що рецидив девіантної поведінки обумовлений взаємодією внутрішньо-психологічних особливостей особистості та зовнішніх соціально-культурних умов, що створює високий ризик повторних девіаційних проявів без належної психологічної підтримки.

Результати дослідження свідчать, що без систематичного психологічного супроводу позитивні зміни можуть мати нестійкий характер, що підвищує ризик повторних девіантних проявів. Це підкреслює необхідність розробки довготривалих програм психологічної підтримки як важливого елементу профілактики рецидивів девіантної поведінки у неповнолітніх.

Практичні рекомендації були спрямовані на удосконалення психологічної допомоги та включають: розширення діагностичного компоненту, індивідуалізацію заходів, впровадження групових та соціально-адаптаційних програм, регулярний моніторинг результатів і координацію між службами. Їх реалізація підвищить ефективність профілактичних втручань та зменшує ризик повторних проявів девіантної поведінки. Розроблена модель психологічної профілактики рецидивів девіантної поведінки побудована в рамках системного підходу включає: діагностичний, психопрофілактичний, корекційний, соціально-адаптаційний та моніторинговий етапи. Модель дозволяє інтегрувати індивідуальні та групові заходи, забезпечує міжвідомчу взаємодію та орієнтована на формування стійких адаптивних стратегій поведінки.

Отримані результати емпірично доводять ключову роль психологічної допомоги як провідного чинника запобігання рецидивам девіантної поведінки, що підтверджує обґрунтованість висунутої гіпотези дослідження та визначає практичну значущість впровадження систематичних програм психологічного супроводу неповнолітніх групи ризику.

Таким чином, емпіричні дані підтверджують доцільність впровадження комплексних програм психологічної допомоги як ефективного інструменту профілактики рецидивів девіантної поведінки.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кузьмін В. В. Соціальна компетентність працівників психологічних та територіальних служб, які здійснюють реабілітацію постраждалого населення у збройних воєнно-політичних конфліктах в Україні. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики*. 2014. Вип. 63. С. 180-187. URL: <https://soctech-journal.kpu.zp.ua/archive/2014/63/23.pdf>.

2. Сокур Т. А., Кузьмін В. В. Поняття та природа конфліктів у судовій системі: еволюція поглядів і сучасні підходи юридичної психології. *Приватне та публічне право* : наук. журн. 2025. № 4. С. 46-52. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-5666.2025.4.8>.